

LA PRE-RENAIXENÇA VIGATANA

per Maria-Mercè MIRÓ

I

1. *Un poeta desconegut: Ramon Oms i Isern*

Durant el segon terç del segle XIX, romanticisme i renaixença es desenvoluparen, com és sabut, a Catalunya, des que Aribau publicà les seves *Trobes* a «El Vapor», el 1833, primer crit de la llengua en perill, mentre que a l'enans fructificava la labor que els homes de «El Europeo» iniciaren el 1823, en introduir els paràmetres romàntics pels quals es regí la nova literatura.

Si aquest període, que abasta concretament des de 1833 fins a 1859 —data de la proclamació dels primers Jocs Florals—, va veure l'arrelament del romanticisme i la consolidació de la renaixença de la llengua catalana, fou gràcies a la labor d'uns homes que feren possible, a més, l'aparició anys més tard de les figures senyeres del XIX català. En efecte, la generació següent —Verdaguer, Guimerà, Oller— «recull la sembra dels capdavaners de la Renaixença catalana, no sols de Capmany i d'Aribau sinó dels que feren possible la instauració dels Jocs Florals —Joan Cortada, Pau Piferrer i sobretot Rubió i Ors i Milà i Fontanals—»¹. Segons Rubió i Balaguer, «quan Verdaguer i Guimerà triomfaren..., la seva victòria era el coronament de la Renaixença literària»².

El problema capital fou el de la llengua³. Durant les dècades bel·licoses del segle XIX, l'entusiasme de la intel·lectualitat catalana es basà més en la tradició i en la història i no tan sovint en la fe, ai!, de l'eficàcia de la nostra llengua. Tot i això, des de 1833 a 1844, «el procés d'aquesta presa de consciència... fou més aviat ràpida i important»⁴.

A la ciutat de Vic però, la llengua catalana hi tenia fondes arrels. Afavoria el

1. Maria-Mercè MIRÓ, *La prosa narrativa de Martí Genís i Aguilar*, Vic 1978, p. 19.

2. J. RUBIO I BALAGUER, «La Renaixença», dins *Moments crucials de la Història de Catalunya*, Barcelona 1962, p. 324.

3. Joaquim MOLAS, *Pròleg a Maria-Mercè MIRÓ, La prosa narrativa de Martí Genís i Aguilar*, Vic 1978, pp. 13-15.

4. Joaquim MOLAS, *Poesia catalana romàntica*, Barcelona 1974, pp. 8-9.

seu conreu, una tradició mai estroncada de «tertúlies amicals»⁵ que, amb més o menys assiduitat, tingueren llur expressió en català. Concretament en els inicis de la dècada dels anys 30, tenim notícia d'un nucli de poetes, precedent immediat de l'Esbart de Vic, que es reunien cap al tard, a voltès en plena nit, ben romànticament, al voltant d'una font situada en el terme de la finca pairal dels Oms de Gurb.

Els capdavanters del grup eren els germans Ramon, Joaquim i Pere Oms i Isern, de noble nissaga, posseïdors d'una cultura força superior a la mitjana de l'època, i afeccionats a les lletres i a les arts, potser per tradició familiar, herència que més tard recollí un dels seus descendents, Jaume Oms i Alibés —fill de Pere Oms i Maria Carme Alibés—, pintor d'aquarel·les de temes costumistes, també injustament desconegut.

Ramon Oms i Isern sembla que fou l'eix d'aquest cenacle. Va néixer a Vic, el 3 de setembre de 1815, va estudiar al Seminari, potser sense intenció d'ordenar-se sacerdot, ja que per raons polítiques renuncià als estudis eclesiàstics i va retirar-se a la casa pairal a fer vida de pagès —era fadrister o cabaler—, dedicant-se a l'ensenyament a les lletres. Reuní una bona biblioteca i portà una vida senzilla i poètica alhora, fins a la seva mort, ben prematura, el 20 de juny de 1854, quan el còlera morbo assolà la ciutat.

Manuel Milà i Fontanals i Josep Giró i Torà el 1868 publicaren a «Lo Gay Saber» sota les inicials G. i M. algunes composicions d'aquest poeta i escriviren una primera notícia biogràfica en la qual romànticament, retrataren el jove poeta: «En ell tot era sensillesa, dignitat, bon natural. La seva cara y los seus ulls vius y serens mostravan la pau de la seva ànima. Se pot dir que la seva persona era més poètica que sas poesias»⁶. El judici de Milà és favorable i, tot i que assenyala com una «antigualla» la pervivència d'alguns trets de l'escola vallfogonesca, diu que la poesia de Ramon Oms no és mancada «d'interès ni de mèrit»⁷.

Tot —retrat i poesia— sembla indicar que es tractava d'un amant de l'«aurea mediocritas», posseïdor d'una certa fortuna personal, fruit de l'herència paterna ben administrada i del propi treball. La bonhomia del seu tarannà es reflecteix en les poesies de caire costumista, lligades a la terra i al paisatge de la Plana de Vic i/o al seu nucli ciutadà.

Els seus germans, Joaquim i Pere, cabalers com ell, membres també del grup de poetes, seguiren altres camins. Pere fundà a Vic una família afeccionada també, amb el temps, a les arts, segons dèiem abans; Joaquim, el de més volada, fou pintor i poeta⁸.

L'entorn d'aquest cenacle és la plana de Vic de Jaume Balmes (1810-1848), de Josep Giró i Torà (1813-1881), fundador, més tard, del Círcol Literari (1860) i

5. Miquel S. SALARICH TORRENTS, *Història del Círcol Literari de Vich*, Vic 1962, pp. XV-XX.

6. «Lo Gay Saber», Barcelona 1868-69, p. 67.

7. *Idem*

8. D'aquest interessant artista en donarem notícies més detallades en el número següent d'AUSA, dins el capítol II dels estudis sobre *La pre-renaixença vigatana*.

col·laborador amb Josep de Tortadès (1826-1893), de les Guillerries, del *Romance-rillo*, de Milà⁹. Tot va ocórrer en la mateixa ciutat que Pau Piferrer (1818-1848) va veure quan escrivia *Recuerdos y bellezas de España*, el 1835, quan, ben romànticament, la seva «pàlida imatge» desafià en plena joventut el risc de la guerra civil, «quan els camins eren més difícils y fins perillosos», i «no vacilà en anar-se'n per camps y montanyes ab la cartera sota l'axella... cap a Vic»¹⁰. També, amic com era de Giró, la visità el mes d'agost de 1846 i l'evocà en el romanç *La feria de Vich*.

És tot un món romàntic, nou i en ebullició, que oscil·la entre l'arrelament a la tradició i el progressisme, que sacralitza els mots llengua i pàtria, i que present la pròxima sasejada de la revolució industrial, tot i que viu encara al redós d'una societat agrària, d'antic règim, que malda per a conservar. A la plana de Vic, tant al Seminari com en el clos dels grups de lletraferits, i molt més en aquest petit cenacle arrelat en la societat pagesa, el problema de la llengua és mínim. Quan aquests poetes agafen la ploma, no dubten en el registre que volen emprar: el català (potser força col·loquial, amb castellanismes, els mateixos que perviuen des dels segles XVI i XVII) viu, perquè és la llengua pròpia que mai no han deixat d'utilitzar. És la mateixa llengua que sense interrupció recollirà, en la generació següent, Jacint Verdaguer¹¹.

* * *

Ramon Oms i Isern publicà dos goigs: *Coblas gratulatòries a la nativitat de Maria Santíssima* i *Salutació angèlica a Nostra Senyora*.

La resta de poesies no editades i que citen també Milà i Giró són: *Escena campestre*, *Mon regrés a la Pàtria després de una expatriació de vuit dies*, *La boda d'un ximple pastor*, *La boda grega redactada de la relació inèdita que escrigués el P. Francesc, missioner catòlic, en els divuit anys que estigué a Sírria i Palestina*, *Una nit en un hostel*, *Vida de S. Ramon Nonat*, *El camí ral*. Totes en romanç.

Escriví també dues dècimes: *Amb motiu de la famosa gafa que els Garbetans feren en el dia 30 de gener de 1837 de tres lladres i Modo especial amb que el autor descobrí la propietat de la planta anomenada «frare», per curar las pessigadas de insectes, amb sol aplicarse son suc*.

Ocasionalment escriu en castellà: una dècima, *Paseo al castillo de Gurb*, i *Epitalamio*.

Transcrivim¹² a continuació tres textos en romanç, de Ramon Oms i Isern: una moixiganga o ball de Carnestoltes i dues escenes costumistes, el mercat del Ram a Vic i les tretze processons del dimarts de Pasqua.

9. Miquel S. SALARICH TORRENTS, *ob. cit.*, pp. 223 i 245.

10. Joan SARDA, *Obres Escullides*, Sèrie Catalana, Barcelona 1914, p. 23.

11. Per a aportacions interessants a la poesia vigatana del segle XIX, vegeu Miquel S. SALARICH I TORRENTS, *La poesia vigatana. Iniciació*, AUSA III, p. 387 i ss. i *Poesia vigatana del segle XIX*, AUSA V, p. 21.

12. Respectem al màxim el text original. No hi hem introduït cap modificació, ni en l'ortografia ni en la puntuació.

I

(Ball de Carnestoltes)

¡Quanta bullisia no arriba
 De jovent, que amb alborot
 Portan una asta molt llarga
 De la que penjan cordons,
 Que los tiran aquells joves
 Que vestits de blanc van tots,
 Los uns amb curtas fandillas
 Tots amb guirnaldas de flors,
 Ballan amb só de panderos
 Del tamborí i fluviol,
 Enllaçant de mil maneres
 Los cordons y donant vols
 Al l'asta-tirso adornada
 Al drinch de cascabells molts!...
 Sou carnestoltes alegres,
 Jovenets de primer vol!

LO MERCAT DELS RAMS EN VICH

En lo temps felis, ditzós — de la hermosa primavera
 Que refilan los aucells, — tot floreix, riu y se alegra,
 Ab gust he vist lo mercat, — dels rams en Vich, ciutat bella,
 Tan gustós per vells y xichs, — mes per fadrins y ninetas.
 Lo florit romaní y flor — llansan fragancia complerta.
 De grogas palmas també — a sa vista molts se alegran.
 Aquí gent de tota edat — ab rams a coll se passejan
 I en continuo moviment — s'hi véhuen las palmas dretas.
 Un gentiu tan numerós — y de gent de moltes terras
 Nos veu en altre mercat — pues que bona fira sembla.
 No hi faltan prou animals — per sella, bast y carreta,
 Mulasts y bedells, també — porcs, cabras, moltos y ovellas.
 Las gallinas y los galls — abundan sobre manera,
 De plomas de molts colors — y tots de vermellas crestas.
 Las fruytas hi son sobrants — sobre tot pomas y peras;
 No hi faltan nous y pinyons — y pansas y figas secas.
 Grans de tota qualitat — s'en veuhen pilas inmensas
 I de bonas hortalisas, — ne sobran moltes cistellas.
 En fi qui's vulla vestir — troba l'marcet roba feta
 I las boyigas de toll — hi forman una cadena.
 ¿Qué diré de tanta gent — que de un lloch a altre s'passejan,
 Uns comprant, altres venent — en mig de estrenyós i empentas?
 Séntense marxants cridar — ab salemas molt diversas
 Que publican lo baix preu — dels mistos, cordons y betas.

Los cegos cantan cansons — romansos y novas lletres
 Voltats de una ampla rodona, — que escolta ab la boca oberta
 Lo concert de un home sol — ab tan gust y tan de veras
 Que li sab mal la tardansa — si un instant para y sossega.
 Los pares compran als fills — una guardina palmeta
 De capritxosos teixits — que un gòtich campanar sembla.
 Altres compran llor florit — e hi penjan fruytas groguetas
 I uns rosaris de pinyons — que als noys apareixen perlas.
 Aquí los casats de nou — sas novensanas ramblejan
 Adornadas de diamants — vestidas de finas des.
 Aquí surt lo manestral — lo pagés y la noblesa
 Que ab tot repós, goig y pau — confusos per tot se mesclan.
 Las mares per lo mercat — acompanyan llurs filletes
 Vestidas totas de moda — y ab la posible opulencia.
 La rojor pinta son front — y creuré no es tot modestia
 Si no fos que un foch amorós — las té las galtas encesas.
 Los fadrins per totas parts — se vehuan ab las donzellas
 Platicant dolsos amors, — ab los ulls despedint fletxas.
 Vers las ninas que ab los seus — responan a llurs finesas.
 Altres se están aturats — que així millor se contemplan
 I mentres parla sa nina — fan creu ab lo bastó en terra.
 Altres gustan del passeig — y caminan junt la reyna
 De son cor y voluntat — fentli caricia y festas.
 Altres com uns pals plantats — se estan al balcó u finestra
 Mirant se passa al carrer — l'objecte de sas tareas.
 Allà dos o tres hereus — tenint en torn ninas bellas
 lamentantse del amor — que'ls fa sufrir tantas penas.
 Així se ocupa l'jovent — que be s'estima y aprecia
 Així se pagan lo amor — los joves y jovenetas.
 Aquí paro ab mon contar — lo mercat, las amoretas
 Ab que ninas y fadrins — en la mar de amor navegan
 Quants han passejant lo mon — trahuen esta consecuencia
 Que una plassa com a Vich — no s'troba en cap altre terra.

LAS TRETZE PROFESSONS DEL DIMARS DE PASCUA EN VICH

Acabat lo temps del dol, — que del cor abat las alas,
 Los monts son vestit de neu — musantlo ab vert d'esmeralda.
 I publican que ha arribat — un temps de felis bonansa,
 Temps alegre, temps ditxós, — temps de pompa, temps de gala.
 Tothom respira consol, — la cuaresma ja acabada
 I saluda entusiasmat — lo encantat dimars de Pascua.
 Als dibertits repicons — de las sonoras campanas
 Acudan los feligresos — en tretze Iglesia sagradas,
 Per marxar ab professó, — en Vich, ciutat de sa plana,
 A cumplir la prometensa — per sos pasats acordada.

De visitar tots los anys — las cendras molt veneradas
 De los sants Llucià y Marcià, — segons tradició, per causa
 De una multitud de arugas, — que ab estrago devastavan
 Los camps, los boscos y prats — dels pobles de esta comarca.
 Per ço may mes los camps seus — han suferit tan fatal plaga,
 Per ço ab tan laudable ardor — cumplan sa promesa encara
 Arrivan a la ciutat — varias d'ellas separadas.
 Pero ab lo noble esplendor — a que sa riquesa alcansa.
 Los purpurins gamfaróns — ondejan ab molta gracia,
 Als que seguixen las creus, — las mes de llustrosa plata.
 Detrás de estas los Rectors — portan las vera-creus santas
 De massissa plata y or — esquisidament gravadas.
 Lo traje de estos pastors — es la crapsada franatxa,
 Que ab magestat la cobreix — una hermosa pluvial capa.
 Los reben los agutsils — y los serveixen de guarda
 Pues la justicia sempre es — de la religió germana,
 Un seguit de poble atent — fa la professó molt llarga,
 Que en conforme gerarquia — entra molt ben ordenada.
 Los homens van al devant — ab sos gambelos o capas,
 Responent a son Rector, — que la lletania canta.
 En ella va l'rich pagés, — lo de la casa mitjana,
 Lo masover, lo artesá — junt lo mosso de soldada.
 En ella van vells y rics — aquells de esquena encorvada,
 Mes estos drets y lleugers — y tots ab modestia grata.
 Las donas van al datrás — de caputxas abrigadas,
 Modestas ab lo vestir — modestas de gesto y cara.
 De sos brassos un cistell — penja ab senzillesa franca,
 Depósit de son dinar — y económica ventatja.
 Aquí la honesta muller — te prop sas fillas en massa,
 Aquí nò hi faltan tampoch, — las viudas ni las llogadas.
 Estas tretze professons — van a unir-se en santa Clara,
 D'ont ab los cantors de Vich — a la Pietat juntas marxan.
 Aquí en son altar major — un solemne ofici cantan
 A los sants martirs ja dits — en acció justa de gracias.
 Un predicador zelós — desde l'alt pulpít proclama
 Las virtuts d'estos patrons — per tots càstichs advocadas,
 Excita a llur devoció, — clama la perseverancia,
 De venir per sempre mes — allí la gent comarcana.
 En la santa Catedral — acabat l'ofici passan
 I després d'esta visita — cada qual va en sa posada.
 Luego surten a passeig, — compran figas en la plassa,
 Que d'ellas es lo mercat — segons diu la gent aldeana.
 Prest als fadrins lo veuréu —, incensar las currutacas
 Ab figas com es costum; — mes vedat per l'ordenansa.
 D'esta bulla y diversió — gustan las ninas galanas,
 Que de amagat corresponen — als joves, igual la paga.
 En assó s'passa l'mercato, — ab figas se fa la gala
 Fins que son poch mes o menos — las quatre horas de la tarde.
 Llavors cada professó — de sa Iglesia acostumada

Surt ja de rehres, en vers — son poble ab madura calma.
Est costum es molt antich — y en tot lo any no hi ha diada,
Que vage a Vich y no surte — tanta gent tota plegada.

Maria-Mercè MIRÓ
C. Bisbe Morgades 52, 1er.1ª
08500 VIC